

byly velmi pečlivě sestaveny M. M. Šternovou: nutné odkazy se najdou nejen pod vlastním jménem autorů, nýbrž i pod jejich pseudonymy nebo šiframi, díla Ščedrinova jsou zařazena nejen pod názvy sbírek a větších celků, nýbrž i pod zatímními časopiseckými názvy, které později Ščedrin změnil, nebo pod názvy jednotlivých kapitol většího cyklu. Jestliže některá povídka nebo črta vyšla původně jako součást jednoho cyklu a později byla zařazena do jiného celku (jako např. částí Loajálních řečí, které se staly kapitolami románu Golovlevské panstvo), najdeme ji pod různými názvy sbírek, pod různými názvy kapitol i děl a ještě s přesným odkazem na Uplné sebrané spisy Saltykova-Ščedrina z r. 1933—1934.

Všechn bibliografický materiál je věcně a stručně anotován, opatřen úspornými číselnými odkazy, které odstraňují zbytečné opakování. Výhodou je soustředění užte souvisejícího materiálu pod jedním číslem (publikace, její ohlasy v tisku, další přetisky článku nebo reedice knihy). Reedice však nejsou uváděny všude důsledně. Tak např. není zachyceno přetištění článku Olminského z r. 1906 *Utopický socialista v hodnocení současníků* (č. 2535) ve sbírce *Článků o Ščedrinovi* r. 1930, ačkoliv jiné reedice po r. 1917 se běžně uvádějí, např. u č. 2646, 2645, 3212, 3222, 3223 a mj. Číselné odkazy naznačují i volnější souvislost jednotlivých publikací, které na sebe bud tematicky navazují nebo zkoumají týž problém v jiném osvětlení, např. názor Ščedrinův na svobodu tisku v podání Arsenjeva (č. 2530) a Olminského (č. 2564) aj.

Prověrka materiálu de visu se ukázala velmi cenná, neboť se za*prvé vyřadily prameny mylné nebo záměrně mystifikující (např. Denisjukův anonymní článek o *Pompadurech Ščedrina*, údajně převzatý z neexistujícího sborníku Rassvět), za druhé publikace, nepřinášející nic zásadního nebo nového, mohly být vynechány (chrestomatie, popularizující brožury apod.) — zde mohlo být vyloučeno ještě více, např. populární životopis Ščedrinův od Rusakova (č. 1727), výběr četby ze Ščedrina pro mládež (č. 3422) aj. a za třetí naopak publikace, svým názvem neukazující na pramen ščedrinův, byly zařazeny, jako např. *Protopopovy Dějiny petrohradského osvětového výboru z r. 1898* (č. 2389), jejichž téměř celý náklad byl zkonfiskován, obsahující cennou zprávu o tom, proč nebyla některá díla Ščedrinova vydána jako lidová četba, nebo *Vyrđinova* kniha *Národnostní otázka v ruském společenském hnutí* z roku 1915 (č. 3082), jako pramen ke studiu vztahu Saltykova-Ščedrina k židovské otázce.

Bohatá a pečlivá bibliografie Dobrovoľského by ještě získala na své ceně, kdyby jí byla předeslána krátká kritika pramenů, pokud jde o jejich spolehlivost a úplnost, i zhodnocení alespoň nejdůležitějších literárněhistorických studií a monografií o Ščedrinovi. Bylo by rovněž vhodné uvést jmenovitě, která periodika a z kterých let byla pro bibliografii excerbována, s užitečnou poznámkou, kde jsou nyní uložena. Orientaci v hojném a zajímavém materiálu by usnadnil jednak rejstřík podle názvů novin a časopisů a jednak věcný rejstřík, který by ukazoval literaturu k jednotlivým dílčím problémům jako je poměr Ščedrinův k narodnictví, k revoluci a demokracii, k utopickému socialismu, k liberalismu, Ščedrinovo umění dramatické, biografické údaje, služební záležitosti, Ščedrin a cenzura, Ščedrinovy typy a typizace, Ščedrinův jazyk a styl, Ščedrin a feministické hnutí v Rusku atd. Doufáme, že druhý díl bibliografie, v němž L. M. Dobrovoľskij slibuje zachytit sovětskou literaturu o Ščedrinovi v letech 1918—1960, bude doplněn oběma rejstříky, a hlavně, že vyjde brzy.

Vlasta Vlašínová

Михайло Мольнар, Тарас Шевченко у чехів та словаків (Словацьке педагогічне видавництво, відділ української літератури в Пряшеві, 1961)

Autor rozdělil látku své knihy do úvodu a pěti kapitol. První čtyři z nich jsou věnovány poměru Čechů k Ševčenkovi, v páté pojednává o vztazích Slováků k němu.

V úvodní stati autor vyzdvihuje, jaký význam měl Ševčenko pro seznamování zahraniční veřejnosti s osvobozovacími snahami ukrajinského lidu. Zdůrazňuje potřebu monografie o významu Ševčenkova díla pro světovou kulturu. Základem takového díla by mělo být zpracování tématu Ševčenko a Slovanstvo. Dosavadní práce s touto tematikou jsou příliš všeobecné. Podle Molnárova názoru je potřeba nejprve podrobně zpracovat poměr jednotlivých slovanských národů k Ševčenkovi. Molnár chce svou knihou přispět k uskutečnění tohoto záměru.

Molnár nejprve ukazuje, jak se o ukrajinskou literaturu zajímali a s Ševčenkovým dílem seznamovali nejprve jednotliví čeští učenci, např. Šafařík, Hanka aj. Od r. 1848 se objevují první články o ukrajinském básníku v českém tisku a od r. 1860 začínají vycházet první překlady jeho děl. Poměru české kritiky k Ševčenkovi je věnována druhá, nejdelší kapitola Molnárovy monografie. Autor v ní dokládá, že znalost Ševčenkovy osobnosti a jeho díla se šířila v Čechách nejprve prostřednictvím polských pramenů, o které se opírali v šedesátých letech čeští radikálové (Sabina, Frič, Vrána), později podle prací ukrajinských autorů a přímým poznáním Ševčenkových básní vydaných v sedmdesátých letech minulého století v Praze ukrajinským jazykem. Z kritiků a znalců Ševčenkova díla vyzdvihuje Molnár zásluhy Jana Hudce o šíření znalosti

Ševčenkova díla v letech osmdesátých. Ve 20. století vyšla řada prací o Ševčenkovi od významných českých slavistů (Nejedlého, Máchala, Horáka, Wollmana aj.); všechny však byly nepatrné rozsahem, příliš obecné a nemohly dát čtenářům jasnou představu o složitě tvůrčí dráze Ševčenkovi. Zatímco se za buržoazní republiky šířila znalost Ševčenkova jen pomalu, po r. 1945 Ševčenko v českých zemích zdomácněl. V této době vyšlo množství článků o něm a řada zdařilých překladů jeho básní.

Překlady Ševčenkova díla v českých zemích věnuje autor třetí kapitulu své knihy. O překlady se pokoušela řada autorů, většinou z ukrajinského originálu; jenom někteří překládali podle ruských překladů. Překlady Ševčenkovy poezie se objevovaly toliko v časopisech a neměly většího významu pro intimnější sblížení českého čtenáře s poezií ukrajinského básníka. Teprve obsáhlejší výbor pořízený Růženou Jesenskou pro Sborník světové poesie znamenal mezník. Český čtenář dostal tehdy do rukou poměrně obsáhlý a pečlivý výběr z Ševčenkova díla a mohl hlouběji proniknout do podstaty básnickovy tvorby. Překlad Jesenské byl nahrazen teprve v padesátých letech našeho století několika knižními výběry pořízenými mladými překladaři. Molnár považuje mnohé tyto překlady za adekvátní originálu. Přece však musíme přiznat, že Ševčenko nenašel u nás tak vynikajícího tlumočnicka, jako jsou např. naši překladaři Puškina nebo Mickiewiczze. Díla těchto básníků byla převedena v 19. i ve 20. století největšími českými básníky.

Molnár osvětluje poměr Čechů k Ševčenkovi všestranně. Svědčí o tom čtvrtá kapitola, ve které věnuje pozornost slavnostním ševčenkovským večerům a výstavám u nás, všimá si, jak Ševčenko inspiroval českou hudební i výtvarnou tvorbu, ukazuje, jak ševčenkovské tematiky využily náš rozhlas, a sleduje, jak se u nás přijímala sovětská umělecká díla (romány, filmy) o Ševčenkovi.

Druhou část knihy tvoří poslední, pátá kapitola v Ševčenkovi díle na Slovensku. Vlivem historických podmínek, specifických pro vývoj Slovenska v 19. století, znalost Ševčenkových životních osudů a jeho díla na Slovensku byla menší než-li v českých zemích; jeho popularita vzrostla teprve na začátku 20. století. Ale k hlubšímu proniknutí Ševčenkova díla do širšího okruhu čtenářů dochází až po r. 1945. V této době bylo přeloženo do slovenštiny celé básnické dílo Ševčenkovo zásluhou nadaného překladaře J. Kokavce.

Molnár napsal svou knihu velmi pečlivě a svědomitě. Prohledal archivy a knihovny nejen v Praze a Bratislavě, nýbrž i jinde, pročel řadu knih a prolístoval desítky časopisů a novin. Bohatství sebraných faktů dovedl rozříditi a zhodnotit. Jeho kniha, která vznikala u nás i v Sovětské Ukrajině, přestože se zabývá monografickým tématem, je jedním ze základních děl o vzájemném vztahu literatur české a slovenské k literatuře ukrajinské.

Mečislav Krhoun

Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smilovy školy. (K vydání připravil a úvod napsal Josef Hrabák. *Památky staré literatury české sv. 25. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1962. 199 stran, 10 příloh*)

Veršované satiry 14. století patří nesporně k nejživotnějšímu odkazu naší staré literatury. Svou životnost si zajistily příklonem ke každodennímu životu; chtěly aktuálně mluvit ke své době — a mluví k nám dodnes. Ze skladeb mladší skupiny, představované tzv. Smilovou školou, těší se oblíbě již delší dobu Podkoní a žák, avšak starší vrstva, uchovaná v Hradeckém rukopise, byla doceněna teprve v nedávné době. Přispěl k tomu především marxistický přístup k myšlenkové a umělecké problematice těchto památek, který odhalil jejich pokrokovost.

O populárnosti staročeských satir svědčí skutečnost, že většina z nich vychází v průběhu posledních dvaceti let nyní po třetí (z r. 1942 je edice Jana Vilíkovského; Josef Hrabák připravil r. 1947 satirické skladby Hradeckého rukopisu pod názvem *Staročeské satiry* a r. 1951 vydal *Staročeské satiry Smilovy školy*). Přitom byly některé z nich celé a z jiných větší nebo menší ukázky pojaty do *Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu* (ČSAV 1957) a do různých antologií a čítanek.

Při práci na nové edici se mohl J. Hrabák opřít o svá starší vydání, která tu spojil v jeden celek. Kniha obsahuje všechny dochované skladby obou vrstev: Desatero kázanie božie, satiry o řemeslnících a bajku o lišce a džbánů z Hradeckého rukopisu, Podkoního a žáka, Svár vody s vínem a O ženě zlobivé z okruhu tzv. Smilovy školy. V transkripci textu došlo k některým drobnějším změnám, vesměs ve shodě se zásadami použitými v akademickém Výboru. Kromě některých drobných úprav a oprav jde především o změny v jotaci. Ve srovnání s dosavadními edicemi je nové vydání obohaceno o přílohy, obsahující dochované zlomek druhého zpracování Desatera, zlomek skladby nazývané O hřištních a překlad latinské verze bajky o lišce a džbánů. Oba staročeské zlomky byly dosud širší veřejnosti prakticky nepřístupné, jelikož první vyšel pouze v transliteraci časopisecky (vydal jej Adolf Patera v ČČM 1893) a druhý ve 2. svazku Hankových Starobylých skládaní (1818). Zlomek druhého zpracování Desatera je dalším dokladem, jak oblíbená díla bývala zpracovávána i zcela nově a přizpůsobena soudobé fázi literárního vývoje (v tomto pozdějším zpracování sílí epický prvek v zarámování, u výtčtu hřištníků